

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

ĐẶNG VIỆT HÙNG

**NGHỆ THUẬT TỔ CHỨC TỰ SỰ TRONG
TRUYỆN NGẮN SƯƠNG NGUYỆT MINH**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM**

Thái Nguyên – 2019

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

ĐẶNG VIỆT HÙNG

**NGHỆ THUẬT TỔ CHỨC TỰ SỰ TRONG
TRUYỆN NGẮN SƯƠNG NGUYỆT MINH**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS NGUYỄN ĐĂNG ĐIỆP

Thái Nguyên – 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2019

Tác giả luận văn

ĐẶNG VIỆT HÙNG

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn thạc sĩ này, tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Khoa Sau đại học, Khoa Báo chí – Truyền thông và Văn học, Trường Đại học Khoa học, Đại học Thái Nguyên và các Thầy, Cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập.

Đặc biệt, tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới giảng viên hướng dẫn PGS.TS Nguyễn Đăng Điệp đã luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian tác giả nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, người thân, và bạn bè đã giúp đỡ, động viên, tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2019

Tác giả luận văn

ĐẶNG VIỆT HÙNG

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC.....	iii
MỞ ĐẦU.....	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu.....	7
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	7
5. Phạm vi nghiên cứu.....	8
6. Cấu trúc của luận văn.....	8
Chương 1: NGHỆ THUẬT TỰ SỰ VÀ SỰ XUẤT HIỆN CỦA TRUYỆN NGẮN SƯƠNG NGUYỆT MINH	9
1.1. Một số vấn đề lý thuyết.....	9
1.1.1. <i>Khái niệm truyện ngắn</i>	9
1.1.2. <i>Tự sự và nghệ thuật tự sự</i>	13
1.2. Khái quát về truyện ngắn Việt Nam sau 1986	16
1.2.1. <i>Sự phát triển về lực lượng sáng tác truyện ngắn</i>	16
1.2.2. <i>Những đổi mới về tư duy nghệ thuật</i>	17
1.2.3. <i>Các khuynh hướng cơ bản</i>	19
1.3. Sự xuất hiện của truyện ngắn Sương Nguyệt Minh.....	22
1.3.1. <i>Quá trình sáng tác</i>	22
1.3.2. <i>Quan niệm nghệ thuật</i>	26
TIÊU KẾT CHƯƠNG 1.....	29
Chương 2: XÂY DỰNG TÌNH HUỐNG, TỔ CHỨC KẾT CẤU, BÚT PHÁP KÌ ẢO TRUYỆN NGẮN SƯƠNG NGUYỆT MINH.....	30
2.1. Tình huống truyện	30
2.1.1. <i>Giới thuyết khái niệm</i>	30
2.1.2. <i>Tình huống hành động</i>	31

2.1.3. <i>Tình huống giàu kịch tính</i>	36
2.1.4. <i>Tình huống nhận thức</i>	39
2.2. <i>Tổ chức kết cấu</i>	42
2.2.1. <i>Giới thuyết khái niệm</i>	42
2.2.2. <i>Kết cấu đơn tuyến</i>	44
2.2.3. <i>Kết cấu phi tuyến tính</i>	49
2.2.4. <i>Kết cấu phức hợp</i>	56
2.3. <i>Bút pháp kì ảo và tạo dựng chi tiết đắt giá</i>	60
2.3.1. <i>Bút pháp kì ảo</i>	60
2.3.2. <i>Tạo dựng chi tiết đắt giá</i>	63
TIỂU KẾT CHƯƠNG 2.....	67
Chương 3: NGƯỜI KỂ CHUYỆN – ĐIỂM NHÌN TRẦN THUẬT VÀ NGÔN NGỮ TRUYỆN NGẮN SƯƠNG NGUYỆT MINH	68
3.1. <i>Người kể chuyện và điểm nhìn trần thuật</i>	68
3.1.1 <i>Tự sự ngôi thứ nhất theo điểm nhìn đơn tuyến</i>	71
3.1.2. <i>Tự sự ngôi thứ ba theo điểm nhìn bên ngoài</i>	74
3.1.3. <i>Tự sự ngôi thứ ba theo điểm nhìn bên trong</i>	78
3.1.4. <i>Tự sự ngôi thứ ba theo điểm nhìn phức hợp</i>	82
3.2. <i>Các dạng thức ngôn ngữ trong truyện ngắn Sương Nguyệt Minh</i>	85
3.2.1. <i>Ngôn ngữ miêu tả giàu chất thơ</i>	87
3.2.2. <i>Ngôn ngữ tính dục</i>	90
TIỂU KẾT CHƯƠNG 3.....	98
PHẦN KẾT LUẬN	99
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	101

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Luận văn của chúng tôi chọn đề tài nghiên cứu nghệ thuật tự sự trong truyện ngắn sương Nguyệt Minh bởi ba lý do cơ bản sau đây:

Thứ nhất, văn học Việt Nam từ sau năm 1986 đến nay phát triển mạnh mẽ với nhiều xu hướng khác nhau. Sự đa dạng, phức tạp của văn học Việt Nam đương đại được thể hiện trên các bình diện: đề tài, chủ đề, khuynh hướng thẩm mỹ, phong cách nghệ thuật... Bên cạnh các nhà văn tên tuổi như Nguyễn Minh Châu, Lê Lựu, Chu Lai, Nguyễn Trí Huân, Khuất Quang Thụy, Trung Trung Đỉnh... là sự xuất hiện một lớp nhà văn giàu tiềm năng như Sương Nguyệt Minh, Nguyễn Bình Phương, Trần Anh Thái, Nguyễn Đình Tú, Phạm Duy Nghĩa... Có thể nói, các nhà văn quân đội thế hệ này đã bổ sung cho văn học đương đại một cái nhìn mới mẻ, đa chiều về cuộc sống thường nhật, cuộc sống của người lính trong và sau chiến tranh. Nếu như truyện ngắn trước đổi mới chỉ tập trung khắc họa những hình tượng mang tính sử thi thì sau đổi mới chiến tranh và con người lại được thể hiện ở những góc khuất như sự mất mát đau thương, thất bại, phản bội, bi kịch xã hội, tình yêu... Đó là biểu hiện cho sự kế thừa và ảnh hưởng của xã hội, của các thế hệ đi trước đối với các nhà văn quân đội thế hệ trẻ.

Thứ hai, Sương Nguyệt Minh là một trong những cây bút đáng chú ý trong thời kỳ đổi mới. Ông luôn có ý thức tìm tòi cách thức biểu hiện mới để tạo nên phong cách nghệ thuật riêng. Mặc dù viết nhiều thể loại như kí, tùy bút, tản văn, truyện ngắn, tiểu thuyết.. nhưng sở trường của Sương Nguyệt Minh vẫn là truyện ngắn. Các tập truyện ngắn của Sương Nguyệt Minh đã nhận được nhiều giải thưởng trong nước, có sức thu hút đặc biệt với người đọc và giới nghiên cứu phê bình. Việc nghiên cứu các sáng tác của Sương Nguyệt Minh sẽ giúp chúng ta thấy được những đóng góp và có sự đánh giá đúng đắn vai trò của các nhà văn áo lính trong văn học thời kì đổi mới.

Thứ ba, cho đến nay đã có nhiều công trình nghiên cứu về truyện ngắn và tiểu thuyết Sương Nguyệt Minh ở những mức độ khác nhau và góc nhìn khác nhau song chưa có ai đặt vấn đề nghiên cứu nghệ thuật tự sự một cách hệ thống. Vì thế chúng tôi chọn nghiên cứu đề tài ***Nghệ thuật tổ chức tự sự trong truyện ngắn Sương Nguyệt Minh*** nhằm trả lời câu hỏi nhà văn đã tổ chức tự sự như thế nào và ý nghĩa nghệ thuật của nó ra sao? Điều này không chỉ có ý nghĩa đối với sáng tác của Sương Nguyệt Minh mà còn cất nghĩa thành công nghệ thuật tự sự văn học Việt Nam đương đại.

2. Lịch sử vấn đề

Hiện nay số lượng bài viết, đánh giá, công trình nghiên cứu về Sương Nguyệt Minh khá phong phú theo tiến trình thời gian, tuy nhiên có thể quy vào 3 nhóm vấn đề chính:

2.1. Nghiên cứu tổng quát về truyện ngắn Sương Nguyệt Minh

Đã có khá nhiều bài phê bình đánh giá và công trình nghiên cứu về truyện ngắn Sương Nguyệt Minh. Điều đó chứng tỏ sáng tác của Sương Nguyệt Minh đã chiếm được sự quan tâm của giới phê bình văn học và công chúng yêu nghệ thuật.

Ngay từ khi xuất hiện lần đầu trên *Văn nghệ quân đội*, truyện ngắn *Nỗi đau dòng họ* đã gây ấn tượng mạnh trong dư luận. Có ý kiến đánh giá đó là “*Truyện đầu tay, nhưng cảm thấy đã rõ hình hài cốt cách một người viết chuyên nghiệp*”[66] với những trang văn “*có mùi có vị, rõ ra tư chất nhà văn*”. Liên tiếp sau đó, cùng với sự ra đời đều đặn của các tập truyện ngắn, số ý kiến bình luận về tác phẩm của Sương Nguyệt Minh ngày càng nhiều hơn.

Ở những sáng tác đầu tay, Sương Nguyệt Minh chủ yếu viết về không gian làng quê với những con người mộc mạc nghĩa tình mà bộn bề những bi kịch trước sự tấn công của cơ chế thị trường với tâm lòng lo âu của một con người nặng tình với quê hương. Làng quê chính là mảnh đất giúp tài năng của

Sương Nguyệt Minh nảy nở và phát triển, chính vì vậy mà nhà phê bình văn học Nguyễn Hoàng Đức đã gọi Sương Nguyệt Minh là “nhà văn của cảnh sắc đồng quê lung linh”. Nhà phê bình Đoàn Minh Tâm đã viết một bài tiểu luận đăng trên tạp chí *Văn nghệ quân đội* với nội dung *Không gian làng quê trong truyện ngắn Sương Nguyệt Minh* (11/2009) khám phá riêng về không gian nghệ thuật đặc trưng của truyện ngắn Sương Nguyệt Minh – một không gian làng quê đẹp đẽ, đậm chất trữ tình với ngôn ngữ giản dị mà giàu chất thơ.

Qua quá trình sáng tác của Sương Nguyệt Minh, các nhà phê bình đều nhận ra những bước chuyển đáng mừng trong văn phong của ông. Nếu trong những tập truyện đầu tay như *Đêm làng Trọng Nhân*, *Người ở bên sông Châu*, *Đi qua đồng chiều*, Sương Nguyệt Minh được đánh giá là “mang đến cho người đọc một khuôn mặt văn chương theo lối truyền thống, nhuần nhụy từ giọng văn cho tới tên của các nhân vật trong tác phẩm” (Thu Phó, *Tạp chí tuyên giáo*, 10/2009), thì càng về sau các tập truyện *Mười ba bến nước*, *Chợ tình* và đặc biệt là *Dị hương*, Sương Nguyệt Minh càng thể hiện những tìm tòi, bút phá mới như chính ông quan niệm: *Nhà văn là người sáng tạo không ngừng như dòng sông chảy liên tục nặng phù sa tươi tốt bồi đắp cho bờ bãi, ruộng đồng. Dòng sông không chảy là dòng sông lấp, sông chết. Nhà văn ngừng sáng tạo là nhà văn rơi vào lãng quên trong lòng bạn đọc.* Các nhà phê bình quan tâm tới sáng tác của Sương Nguyệt Minh đã tìm ra con đường vận động trong văn chương của Sương Nguyệt Minh là đi từ “hiện thực – lãng mạn” đến “hiện thực – lãng mạn và kỳ ảo”. Phạm Xuân Nguyên khẳng định “Nhà văn không nhất thiết phải viết hay hơn người khác, nhưng đến một lúc nào đó, nhà văn phải biết khác mình. Nhà văn Sương Nguyệt Minh đã làm được điều này” (Phát biểu nhân buổi tọa đàm ra mắt tập truyện ngắn *Dị hương*). Nhà văn Di Li trên tờ *An ninh thủ đô* (Số ngày 18/10/2009) cho rằng: “Trước nay, cái tên Sương Nguyệt Minh thường gắn liền với những câu chuyện viết về đề tài chiến tranh và nông thôn bằng ngòi bút dù dũ dội song

vẫn lung linh, trữ tình, nên việc ra đời những truyện ngắn ma mị và nhiều tính dục với bút pháp huyền ảo và giả tưởng trong tập *Dị hương* khiến nhiều người đọc lạ lẫm, bất ngờ” [67]

Có thể nói, phần lớn giới nghiên cứu, phê bình văn học đều thống nhất khẳng định những bước phát triển đáng chú ý trong tư duy nghệ thuật Sương Nguyệt Minh, ghi nhận đóng góp đáng chú ý của ông đối với văn học Việt Nam đương đại.

2.2. Nghiên cứu về thế giới nhân vật

Sương Nguyệt Minh đã rất có lý khi lựa chọn thể loại truyện ngắn, bởi với ông, đây là thể loại có sức tải lớn, chứa đựng được nhiều tâm tưởng. Đọc truyện của Sương Nguyệt Minh dễ thấy yếu tố cốt truyện, tình huống và sự đậm đặc của các chi tiết là thế mạnh của ông. Bên cạnh đó thế giới nhân vật trong truyện rất phong phú, có những nét tính cách chân thực, sinh động, thường để lại ấn tượng sâu, như Hoài Anh nhận xét: “Tâm lý nhân vật được tác giả phân tích khá kỹ ý nghĩa được biến đổi thành các hành động minh họa dẫn người đọc tới thế giới trong câu chuyện” và “Đọc truyện của Sương Nguyệt Minh thấy cuộc sống lần lượt đi qua trang viết nhẹ nhàng, hư và thực lẫn lộn, quá khứ và hiện tại, nam và nữ...” [55].

Đặc biệt sự xuất hiện của tập truyện ngắn *Dị hương* đã đánh dấu bước đột phá trong sáng tác của Sương Nguyệt Minh. Truyện ngắn *Dị hương* đã gây được sự quan tâm của dư luận với nhiều khen, chê ở mức độ khác nhau. Theo Phạm Xuân Nguyên, Sương Nguyệt Minh thực sự “*có những đổi mới về tư duy, dám bước vào phong cách mới*” còn Đoàn Ánh Dương lại nhận thấy ở *Dị hương*: “cách đặt nhan đề của tác giả như một kiểu xếp chồng ẩn dụ và nêu phân tích, ta sẽ thấy được yếu tố trung gian trong cấu trúc tam phần của huyền thoại”. Ở góc nhìn khác, Nguyễn Hoàng Đức nhận xét: “*Sương Nguyệt Minh viết về đàn bà rất hay*” và cho rằng “*đây là cây bút có mặt trong hàng ngũ đi*